

Д. Потпарић (Београд, Република Србија)

Српска библиотека ‘Катарина Јовановић’ у Цириху

Анотација: У периоду од 1952. године до 2016. у Цириху је постојала Српска библиотека Катарина Јовановић. Била је пета, по значају, библиотека српске дијаспоре. До овог рада није била научно, систематски осветљена. Овај рад има за циљ да прикаже историјску генезу настанка, рада и престанка постојања Српске библиотеке Катарина Јовановић у Цириху. Зачетак идеје, прве организоване делатности, тражење простора и прикупљање библиотечке грађе, институционализација у оквиру швајцарског државног система, проблеми и крај делатности, са изложењем занимљивости из живота библиотеке, представљају концепт овог рада.

Кључне речи: библиотека, Катарина Јовановић, Цирих, емиграција, културна катастрофа

D. Potparić (Belgrade, Republic of Serbia)

‘Katarina Jovanović’ Serbian Library in Zurich

Abstract: In the period from 1952 until 2016, a Serbian Library “Katarina Jovanovic” existed in Zurich. It was the fifth most significant library in the Serbian diaspora. Until this paper, no light has been cast on its significance in any detailed or scientific manner. This paper aims to show the historical genesis, development and termination of the Serbian Library “Katarina Jovanovic” in Zurich. The birth of the idea, the first organized activities, finding an adequate location and collecting library volumes, institutionalization within the Swiss government system, the arising issues and the termination of activities, with interesting details from the life of the library, present the concept of this paper.

Key words: library, Katarina Jovanovic, Zurich, emigration, cultural disaster

Д. Потпарич (Белград, Република Србија)

Сербская библиотека Катарини Йованович в Цюрихе

Анотација: С 1952 по 2016 г. в Цюрихе работала библиотека имени Катарини Йованович. Она была пятой по значению библиотекой сербской диаспоры. До настоящей статьи деятельность ее не была научно проанализирована. В статье освещаются история возникновения библиотеки, зарождение идеи, начало орга-

низационной деятельности, поиски помещения и собиране библиотечного фонда, решение административных вопросов в рамках швейцарской государственной системы и прекращание функционирования, а также наиболее интересные моменты жизни библиотеки.

Ключевые слова: библиотека, Катарина Йованович, Цюрих, эмиграция, культурная катастрофа

Боравећи у маленом селу Видова, на Морави, крај Чачка у кући пријатеља сазнао сам за библиотеку Катарина Јовановић у Цириху, која је некад постојала. Како се годинама бавим феноменом отрзања од заборава узорних подвига наших предака и културолошким истраживањима, прича о овој библиотеци била ми је врло занимљива. Почело је властито истраживање, али су резултати у почетку били прилично оскудни нешто на википедији (што је неретко сумњив извор), по који чланак у Вуковој задужбини¹, Књижевним новинама², Европским Новостима из 1997.³ и 1998.⁴ Све то није задовољило моје интелектуалне апетите. Своје незадовољство сам поделио са пријатељем Радованом Врцаловићем, кад сам поново боравио у Видови. На шта је он, сад већ покојни, љубитељ књиге и неуморни историчар аматер реаговао са осмехом. Пред мене је ставио стару препуну фасциклу докумената и два каталога библиотеке Катарина Јовановић у Цириху. Уз речи «ово је све што је остало!» Подстакнут том грађом и користећи је написао сам овај рад. Направио сам и два истраживачка интервјуа са Драшком Тодоровићем и Стефаном Драгићевићем, за потребе овог рада. Идеја водилца ми је била да нашу научну и ширу јавност упознам са славном библиотеком Катарина Јовановић у Цириху, која је срамно престала да постоји. Када и како је настала? Који је био њен значај? Како је била уређена? Колико и чиме је била богата? Како је изгледао њен живот и њена смрт? Какав је наш однос према узорном наследству мудрих предака?

ПРВИ КОРАЦИ

После страхотног вихора ужаса Другог светског рата огроман број Срба нашао се у расејању. Српска емиграција у Швајцарској била је бројна и разноликог састава. Међу емигрантима се нашао не мали број одлично образованих људи, од професора Универзитета до официра и интелектуалаца сваке врсте. Чак ни ратна и поратна језа не успевају да угасе интелектуалну жеђ у човеку, кад се томе дода носталгија река Вавилонских⁵ својствена свакој дијаспори, усмереност ка обнови културно-интелектуалног живота долази као подразумевана и саморазумљива. Природно средиште културе и интелекта јесте библиотека. Чим су ратне ране зацељене, жртве рата оплакане и какав-такав кров над главом пронађен, интелектуална елита српске емиграције у Швајцарској учинила је напоре да формира једну заједничку библиотеку, као културно-национални светионик.

ФОРМИРАЊЕ БИБЛИОТЕКЕ

Прво значајније место заједничког окупљања, «другарских вечери и културних састанака са актуелним предавањима из области општег образовања» била је

¹ Марковић Ж. Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху // Вукова задужбина. 1997. Јун.

² Батизић Ј. Из фонда српске библиотеке Катарина Јовановић // Књижевне новине 990/991. Београд, 1999. 15. јануара.

³ Стаменковић В. Српски храм књиге // Европске Новости. 1997. 10. мај.

⁴ Стаменковић В. Слово завичаја // Европске Новости. 1998. 6. јануар.

⁵ Псалам 136, 1 (превод Ђуро Даничић) // Псалтир. Линц (Аустрија), 2002. С. 194.

мала сала у ерликонском ресторану Салмен «са дозволом излагања многих наших и страних листова, новина, часописа и ревија»¹. Национални занос изродио је симболично-епско име Милош Обилић за прву књижницу. Оснивачи су хтели да књижница буде шире прихваћена и призната, како од сународника тако од швајцарских власти, што је захтевало постојање статута. За оснивачку годину библиотеке узима се 1952. година, када је била оснивачка скупштина угледних Срба у Цириху. На оснивачкој скупштини присуствовали су П. Вучковић, Ч. Павловић, М. Арсенијевић, А. Крејаковић, В. Булатовић, В. Бркић, Б. Богољуб, Сл. Томић, Б. Костић, Ј. Николић, Н. Пешић, М. Станковић, М. Момчиловић, Ст. Здравковић, Ж. Симић, Р. Ђоловић, П. Арнаут, М. Томић, С. Поповић, С. Јончић, Н. Љутић, Р. Станисављевић, Р. Милојковић, Н. Лилић, Д. Стаматовић². Скупштина је донела одлуку да формира прву управу, с тим да су се око тога консултовали са још неколицином припадника тзв. прве послератне генерације Срба у Швајцарској. Прва управа је имала три члана, у саставу: председник Чедомир Павловић, књижар Јован П. Николић и благајник Стеван Здравковић³. Тадашњи фонд књижнице је био прилично скроман, бројала је свега неколико стотина књига углавном предратних издања лепе књижевности.

У Цириху је живела и радила Катарина А. Јовановић⁴, упокојила се 1954. године. Њена смрт је била значајан догађај за српску емигрантску заједницу у

¹ Документ бр 1., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

² Исто.

³ Исто.

⁴ «Катарина је рођена 1869. године у Београду. Како јој је мајка била Немеца из Аустрије, она је од рођења била осуђена на два матерња језика: српски и немачки; што ће се касније показати као изузетно значајно за њене виртуозне преводе бисера српске књижевности на немачки језик. Она је била пример значаја самообразовања, које код ње беше императив до последњег даха. Формалног образовања није имала. Али радознала природа, изузетан дух и ванредна марљивост учинили су од ње интелектуалца који је могао равноправно да говори са еминентним професорима неколико европских универзитета; и да истовремено ужива њихово поштовање и дивљење.

До шеснаесте године живи у Београду, а онда прелази у Беч, који у то време једно од главних стецишта у Европи. У Бечу неуморно и непрестано учи. Свира у камерним саставима и пева у хоровима. У освит Првог светског рата прелази код браће у Швајцарску. Настањује се у Цириху, где остаје до своје смрти 1954. године. Успешну борбу води на неколико фронтова: бавећи се хуманитарним радом, превodeћи, пишући, упознавајући швајцарску јавност са вредностима сопственог народа чланцима у угледним листовима и предавањима... Изузетно је активна у раду Црвеног крста у време оба светска рата. Међу оснивачима је Југословенско-швајцарског удружења 1928. које напушта са осталим угледним члановима, када су њиме загосподарили млади комунисти.

Да би 1946. била један оснивача Удружења Југословена у Швајцарској за узајамну помоћ. Њена кућа је била народна канцеларија у коју су долазили и позвани и непозвани, и најављени и ненајављени... Свима је несебично помагала колико је могла и како је умела. Иако притиснута теретом личне оскудице од времена Другог светског рата и константно нарушеног здравља, себе никад није штедела непрестано стражарећи у служби потребитим.

Још 1914. препевала је на немачки језик Његошев Горски вијенац, за шта је била награђена Хумболтовом наградом у Немачкој. Потом је превела Лучу микрокозма, да би се пред крај живота вратила превођењу Његоша приредивши дорађен превод Горског вијенца. Приредила је Антологију југословенске књижевности коју је такође превела на немачки. У њене преводилачке подухвате спада и избор Јуначих песама из Косовског циклуса. Бавећи се преводилачким радом сарађивала је са најугледнијим универзитетлијама оног доба у Швајцарској, који су били врени зналци у тој области. Написала је и једно оригинално филозофско дело, објављено 1912. године у Београду под насловом Основна посматрања живота; чиме је себе ставила међу прве жене филозофе у Срба.

Њен углед је био толики, да је уживала поштовање и дивљење патријарха српског Гаврила Дожића» (*Драгићевић Стефан Н., Катарина А. Јовановић заборављена српска «мамица»* (150 година од рођења, а 65 од упокојења) // *Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti*. 2019. Vol. XVII. №3–4. С. 309–310).

Швајцарској. Због њених изузетних заслуга за нашу културу на немчком говорном подручју, на првом месту у Швајцарској, и због осећаја захвалности, препознатљиве одлике предратне грађанске културе у Срба, одмах је донета одлука да се књижница Милош Обилић преименује у Српска књижница и читаоница Катарина Јовановић¹. Како је лична библиотека Катарине Јовановић ушла у фонд новоформиране библиотеке, тиме је књижни фонд значајно обogaћен и број књига је прешао хиљаду. Данашњим мерилима мерено, то није велики број књига. Али треба имати у виду мерила онога времена, односно разумети пустош послератног периода. Податак из 1963. године сведочи да је библиотека поседовала 1177 инвентарских бројева². Од тог тренутка број инвентарских јединица брзо расте. За мање од две деценије библиотека је поседовала 10 854 књиге и преко 13 000 часописа³. Годинама касније благодарећи многим добротворима и сарадњи са неколицином културних институција библиотека је бројала преко 30 000 књига и око 15 000 часописа⁴.

ПРОБЛЕМ ПРОСТОРА

Једна од несумњиво највећих тешкоћа у раду библиотеке био је проблем простора. Треба имати у виду чињеницу да су наши емигранти у Швајцарској живели прилично скромно. Као један илустративни пример навешћу случај предратног, угледног професора Правних факултета у Суботици и Београду др Лаза М. Костића⁵, који је и сам био у избеглица у Швајцарској. До смрти је живео у малим, неусловним просторима, са проблемом грејања зими, и живећи испосничким жи-

¹ Документ бр 2., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

² Документ бр 1., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

³ Документ бр 3., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; четири стране.

⁴ Документ бр 4., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; три стране.

⁵ Лазар М. Костић рођен је 15. марта 1897. године у Боки Которској. Класичну гимназију похађао је у Котору, Задру, Цетињу и Сремским Карловцима (ту је учио осам година латински и шест година грчки). Правни факултет Универзитета у Београду завршио је са одликом 1921. године. На Факултету економских и социјалних наука у Франкфурту на Мајни докторирао је статистику 1923. године са оценом magna cum laude. Тада је у Немачкој на својој докторској дисертацији радио од десет до петнаест сати дневно. За професора Јавног права изабран је 1926. на Правном факултету у Суботици. Предавао је Административно право, Државно са Уставним и Статистику. За сва три предмета написао је уџбенике. Његово Административно право Краљевине Југославије први је свеобухватни уџбеник Управног права у Срба. Неколико започетих дела му је нестало у вихору Другог светског рата. Најзначајније његово дело које је нестало је Речник латинских правних израза, имао је око 1500 исписаних цедуљица. За време рата, и касније бавио се посвећено Његошем. Као плод тог рада настало је неколико књига посвећених Његошу, што га је сврстало у ред наших највећих његошолога. Беда и немаштина су били велики крст који је одважно носио током година проведених у избеглиштву, до конца живота. Но, ништа га није могло обесхрабрити. Увек предан беспопштедном послу, обилазећи библиотеке у Швајцарској, највише у Цириху, неуморно је писао бранећи свој народ. Дао је великог доприноса изучавањем српско-хрватских односа. Објавио је преко 60 научних књига. А његова последња књига објављена је после његове смрти, и има веома симболичан наслов «Образовање и одржање српске нације». Драгићевеи Стефан Н. Проф. др Лазо М. Костић четрдесет година није међу нама // Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti. 2019. Vol. XVII. № 1–2. С. 327–328.

вотом. «Више је гладан него сит устајао са трпезе»¹. Тако су углавном живели сви, посебно у првим послератним годинама.

Прво станиште библиотеке били су приватни станови емиграната. Главни терет бриге о књигама био је на плећима официра Јована Николића. Како је број књига растао проблем њиховог збрињавања бивао је све већи. Николић је писао бројним установама у циљу похрањивања библиотечке грађе на једном месту, али успеха није било. У сусрет им је изашла протестанска црква Баумакер у Ерликону, успутивши им привремено своје омладинске просторије. А почетком седамдесетих (1973.)² библиотека се коначно нашла под сигурним кровом у просторијама Српске православне црквене општине у Цириху (Цоликерштрасе 74). Највећа заслуга за нови смештај припада проти Драшку Тодоровићу, православном свештенику у Цириху³. Нови смештај са собом је донео и обиље нових могућности. Рад библиотеке је могао да се одвија несметано и редовно. Књижни фонд је растао захваљујући угледу Српске православне цркве који је уживала међу српском емиграцијом. Петнаестак година касније 1986. године потписан је и уговор између библиотеке и Српске православне црквене општине у Цириху⁴.

МЕСТО БИБЛИОТЕКЕ МЕЂУ БИБЛИОТЕКАМА СРПСКОГ РАСЕЈАЊА

Стручњаци из Библиографског одељења Народне библиотеке Србије оценили су да Библиотека Катарина Јовановић, по величини и значају, заузима пето место међу српским библиотекама ван Југославије. Прва четири места су Хиландар, Будим, Темишвар и Трст⁵. Миодраг Живанов, руководилац Библиографског одељења Народне библиотеке Србије изнео је следећи суд: «Интересантно је направити поређење ове библиотеке у Цириху са другим познатима српским библиотекама ван земље. То су: Библиотека у Хиландару, нмајстарија српска библиотека уопште, Библиотека Епархије будимске у Сент Андреји, Библиотека Епархије у Темишвару и Библиотека Српске православне црквене општине у Трсту. Она не поседује средњовековну рукописну књигу, нити стару штампану књигу до 18. века, сиромашнија је и књигом из 19. века, али је зато већ богатија књигом из 20. века, поготово кад се имају у виду и књиге на другим језицима које се тичу Срба и Југославије. Њена предност је и у томе што је боље сређена, једина до сада има штампане каталоге, а и приступачнија је корисницима свих врста. Ми смо дошли да у тој библиотеци истражимо књиге на српскохрватском језику и књиге српских аутора без обзира на земљуу којој су штампане, ради попуне грађе за ретроспективну библиографију српског народа за период 1860–1944 године. Овде смо пронашли и обрадили један број књига који није велики али је значајан када се зна да се на овој библиографији ради од 1954. године и да су до сада прегледани фондови 108 највећих библиотека у Југославији и иностранству (Мађарска, Румунија, Грчка, Бугарска, СССР, ЧССР, Пољска, Аустрија, Француска и Италија). Тако је, иако млада у развоју, ова библиотека већ дала свој допринос изради овог капиталног дела српске културе, а уверени смо да ће и у будуће и још више моћи да допринесе не само културном животу Срба у Швајцарској, него и упознавању

¹ Драгићевић Стефан, интервју са аутором. 04.07.2023.

² *Стаменковић В.* Слово завичаја // Европске новости. 1998. 6. јануар. С. 15.

³ Драшко Тодоровић (1936–), први свештеник СПЦ у Швајцарској.

⁴ Документ бр 5., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; јул 1991., три стране; садржи лого у горњем десном углу.

⁵ Споменница западноевропске епархије 1969–1984. Химелстир, 1984. С. 194.

и разумевању наше културе од стране Швајцараца и других народа»¹. Јединственост и значај српске библиотеке Катарина Јовановић, поред величине, су срећеност (каталошки обрађена грађа), доступност и литература настала у емиграцији на српком и другим језицима.

ДВА КАТАЛОГА

Миодраг Живанов је похвалио каталошки обрађене фондове библиотеке². Имао је пре свега два каталога који су штампани 1978³ (Српска Читаоница и Књижница «Катарина Јовановић» Цирих-Швајцарска Каталог I и Каталог II⁴). Први каталог је садржао библиотечку грађу на српском језику а други на немачком, француском и енглеском језику. За настанак каталога заслужан је Слободан К. Томић⁵, који је наследио Јована Николића на месту библиотекара. Први каталог је подељен на два дела, први део садржи књиге на ћирилици, а други на латиници. Два дела су и визуелно раздвојена први је штампан на белом, а други на сивом папиру. Каталогизација садржи књиге најразличитијих књижевних и политичких праваца, из два разлога: први поштовање према дародавцима, благодарећи којима је збирка настала, а други оци оснивачи библиотеке су се залагали за слободу као основно начело живота и њену одбрану, чак и у случајевима кад се са нечијим мишљењем не слажемо. Бројни часописи су заступљени у каталозима само ако библиотека поседује комплете. Они који нису комплетирани, чекају комплетирање ван штампаног каталога, али су били доступни читаоцима. Састављач каталога се водио, како сам каже⁶, тадашњом међународном нормом библиотекарства, па је зато грађу у каталогу поделио на следећи начин: група 0 – опште, група – 1 филозофија, група – 2 вера, група 3 – друштвене науке, група – 4 обухваћена другим групама, група – 5 природне науке (математика, физика, хемија, итд.), група 6 – примењене науке (медицина, техника, итд.), група 7 – уметност (сликарство, фотографија, музика, игра, спорт...), група 8 – литература и језик, група 90 – завичај, група 91 – географија уопште, група 92 – биографије, група 93/99 историја, укључујући оба Светска рата. Аутор каталога даје битну напомену, да су са намером изоставили из каталога једну битну малу збирку књига на италијанском и руском језику, углавном из 19-ог века, врло ретких издања, њих је било могуће погледати у библиотеци. Као што смо напоменули, други каталог је садржао књиге и часописе на немачком, француском и енглеском језику. Такође је коришћена визуелна подела каталога. Немачка издања су штампана на плавом, француска на златно-жутој, а енглеска на розе бијели папира.

¹ Документ бр 6., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране; садржи лого у горњем десном углу.

² Исто.

³ Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић Цирих-Швајцарска, Каталог I, 1978.

⁴ Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић Цирих-Швајцарска, КАТАЛОГ II, 1978.

⁵ Документ бр 7., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

⁶ Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић Цирих-Швајцарска, Каталог I, 1978., VI.

ПРВИ УГОВОР

Српска библиотека Катарина Јовановић регистрована је у Цириху под редним бројем 165 у књизи Библиотеке у Цириху¹ 1977. године. Први свој велики уговор потписала је са Српском православном црквеном општином у Цириху 1986. године под називом Уговор о примопредаји Српске читаонице и књижнице Катарина Јовановић у Цириху. У уговору је дат кратки историјат библиотеке. Дат је и осврт на односе Српске православне цркве са емиграцијом, отаџбином и однос према књизи. Први члан уговора каже да библиотека прелази под окриље Српске православне цркве. Други, да задржава своје име Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић у Цириху. И да то име никад неће мењати. Трећи члан уговора говори о постојању обавезе да библиотека по сваку цену мора остати у Швајцарској. И четврти члан јесте о обавези Српске православне црквене општине да води и руководи библиотеком, с пуним правом да из својих редова бира љубитеље књиге који ће ту бити радно ангажовани. Уговор је испред Српске читаонице и књижнице Катарина Јовановић потписао Јован Николић, а испред Српске православне црквене општине прота Драшко Тодоровић².

СВЕЧАНО ПОНОВНО ОТВАРАЊЕ 1993. ГОДИНЕ

Српска православна црквена општина је успела да се избори за повољан кредит, захваљујући коме је стекла могућност да изврши реновирање својих просторија. Библиотека Катарина Јовановић је тиме добила нов намештај и сређенији простор. Такође, црквена општина је дала бескаматну позајмицу библиотеци. Чиме су се стекли знатно бољи услови за рад и развој³. Те нове повољне околности крунисане су свечаним скупом 13. новембра 1993. године у балској дворани црквено-општинских просторија. Тада је први човек библиотеке Иван Ђорђевић одржао значајан говор⁴. После уобичајених, за поздравно слово, речи благодарности и сећања, Ђорђевић је дао хронологију живота библиотеке, на следећи начин:

- 1952. година: оснивачка скупштина, на иницијативу Властимира Петковића, библиотека има неколико стотина књига.
- 1954. година: умире Катарина Јовановић, библиотека бива преименована, добија њено име, и њеном личном библиотеком бива значајно обогаћена. Тај период је обележен и мукама око простора за похрањење књига. Велика благодарност протестантској цркви која је прискочила у помоћ.
- 1973. година: библиотека прелази под кров Српске православне црквене општине у Цириху. Добија материјалне услове за рад, сређивање и развој. Црквена општина инвестира око 250000 швајцарских франака у библиотеку. Почетак рада на прављењу каталога библиотечке грађе.
- 1977. година: библиотека бива регистрована у књизи Библиотеке у Цириху, под редним бројем 165, као Српска библиотека Катарина Јовановић.

¹ Bibliotheken in Zurich. 1977. С. 107.

² Уговор., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, латиница; две стране; потписи Драшка Тодоровића и Јована Николића.

³ Документ 8., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; једна страна; садржи лого у горњем десном углу.

⁴ Говор Ивана Ђорђевића од 13. новембра 1993. ., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир пожутео од времена; две стране; садржи својеручни потпис Ивана Ђорђевића.

- 1978. година: издата два каталога са око 13000 примерака каталошки обрађених књига и часописа.
- 1980. године: добијање нових материјалних средстава да даљи рад и развој. Успостављена сарадња са Народном библиотеком Србије. Нов инвентар, нов ветар у леђа!

Након изложене хронологије Ђорђевић се захвалио, поименице сарадницима библиотеке: Милицаву-Мићи Андрићу, Беби и Слободану Дамњановићу, Марији и Раденку-Белом Радивојевићу, Владану Милановићу и Здравку Ружичићу. А посебну захвалност изразио госпођи Бернардин Пејовић, библиотекарском експерту Уједињених нација из Женева, која је саветодавно извршила значајан утицај на живот библиотеке.

Свечаност је настављена научним рефератом мр Живка Марковића о Милошу Црњанском. Обиласком и разгледањем нових-преуређених просторија библиотеке. И концертом Грујице Пауновића.

СУМОРНОСТ КРАЈЕМ ДЕВЕДЕСЕТИХ И КРАЈ ПОЧЕТКОМ 2000-ТИХ

Српска православна црквена општина у Цириху 1998. године долази у сукоб са надлежним епископом Константином Ђокићем¹. Као што то иначе бива, сукоб је избио око новца из неразумних разлога. Једна од првих жртава је била библиотека Катарина Јовановић. Нормално функционисање библиотеке је на много начина саботирано. Ширене су дезинформације и гнусне лажи о библиотеци. Слати су и људи спремни да трајно узму на послугу књиге². Библиотека је била принуђена да буде све чешће затворена, тиме недоступна заинтересованим читаоцима. Покушај поновног отварања следи 2001. године када Светлана Малић пише реферат-предлог (Концепт за рад на поновном отварању библиотеке)³, у коме констатује затечено стање, предлаже да се изврши израда нових каталога, за шта као неопходне предуслове наводи запошљавање бар двоје нових људи и набавку новог компјутера са софтвером за библиотеку. Апелује на важност нормалног функционисања библиотеке. И поред добре воље даље од израде самог предлога није се отишло... Било је још неколико сличних предлога, који нису сачувани... Ни реализовани, нажалост! С обзиром да је константована немогућност даљег рада библиотеке, Српска православна црквена општина у Цириху долази на идеју да ступи у преговоре са Централном библиотеком у Цириху, са намером да библиотека Катарина Јовановић буде преузета као целина и збринута под кровом Централне библиотеке. Две године, пословни секретар у администрацији црквене општине Габријела Спасојевић-Шиес води преписку са Ане Мари Велс, службеницом централне библиотеке. Сачувано је двадесетак писама из њихове преписке, што би могло бити у будућности обрађено као тема засебног рада. Преписка је резултирала Уговором између Централне библиотеке у Цириху и Српске православне цркве у Цириху. Испред СПЦ уговор је потписао прота Драшко Тодоровић, а испред Централне библиотеке у Цириху, њен директор Херман Кестлер. Уговор је потписан 12. јула 2007. године у Цириху, садржи седам чланова; којима Цен-

¹ Документ 9., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; једна страна; садржи лого у горњем десном углу.

² Тодоровић Драшко, интервју са аутором, 24.03.2023.

³ Концепт за рад на поновном отварању библиотеке Светлана Малић., 7.2.2001. Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, латиница; четири стране.

трална библиотека у Цириху преузима на себе обавезу да под свој кров смести библиотечку грађу библиотеке Катарина Јовановић, с тим да нема обавезу према дупликатима. Доста слободе у својој обавези преузимања књижног фонда резултирало је тиме да је преузето мање од десет хиљада књига и часописа, и то само из сређеног дела библиотеке. Несређену грађу нису ни прегледали¹. Како су бриге и проблеми Српске православне црквене општине у Цириху множиле, неспоразуми са новим епископима бивали све чешћи о остацима славне библиотеке Катарина Јовановић нико није водио рачуна. Реч је о преко 20000 библиотечких јединица.² Уговор о коришћењу зграде у Цоликерштрасе 74 и 76 је истекао, није дошло до обнове. Исељење је покуцало на врата! Поново се поставило питање библиотеке, преостале књиге и часописи постали су терет. Двојица ентузијаста, магистар књижевности Живко Марковић и студент Стефан Драгићевић, у нељудским условима су покушавали да спасу што се спасити може. Разумевања није било ни са једне стране. Библиотека је доживела страшну судбину. Предата је швајцарским институцијама где се предаје отпад, физички је уништена 2016. године. Незнатан део од мање од десет хиљада књига налази се под сводовима Централне библиотеке у Цириху, као опомена и подсећање на страшну срамоту незахвалних и предака недостојних потомака³.

ЗАНИМЉИВОСТИ ВЕЗАНЕ ЗА БИБЛИОТЕКУ КАТАРИНА ЈОВАНОВИЋ

Библиотека је садржала комплетну личну заоставштину Катарине Јовановић, чак и њене одевне предмете. Зидови су били украшени сликама на платну, еминентних српских сликара. Од којих је несумњиво најзначајнија слика Уроша Предића портрет Анастаса Јовановића. У библиотеци се налазило неколико значајних легата: Александра Соловјева, Лаза М. Костића, Властимира Петковића (предратног Политикиног новинара, мултиталентованог књижевног ствараоца), Јована Дучића и његовог синовца Михаила, Николе Петровића (краљевског конзула у Женеви)... Посебна драгоценост је био дипломатски пасош краља Петра II Карађорђевића, који се данас налази код проте Драшка Тодоровића⁴. Библиотека је била аутентични храм мултикултуралности и стециште културе отвореног дијалога. О томе сведочи чињеница да је библиотека Катарина Јовановић, деведесетих година, сарађивала са Бошњачким институтом Адил-бега Зулфикарпашића. Сачуван је списак од 154 књиге које је библиотека поклонила Бошњачком институту⁵. Угледни теолози, професори и декани Православног богословског факултета у Београду, Димитрије Калезић и Прибислав Симић неретко су боравили у Цириху и проучавали богате фондове библиотеке. Понекад и читава лета проводећи... Српска православна црква, тачније епархија западноевропска, Српску библиотеку Катарина Јовановић у Цириху видела је као призив, првенствено Срба, под сводове *мајке цркве* и под окриље богослужбеног живота; као део процеса евангелизације и просвећивања властитог народа у туђини⁶. Зато и чуди потоњи однос!

¹ Драгићевић Стефан, интервју са аутором, 04.07.2023.

² Исто.

³ Исто.

⁴ Исто.

⁵ Допис Бошњачког института од 10.05.1997., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, приватна колекција Радована Врцаловића; послат телефаксом 10.5.1997.; папир пожутео од времена; три стране; садржи лого Бошњачког института у горњем левом углу прве стране.

⁶ Споменница западноевропске епархије 1969–1984. Химелстир, 1984. С. 194–195.

ЗАКЉУЧАК

Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху, настала је 1952. године, трудом наше емигранске елите. Првобитно се звала Милош Обилић, али не задуго, две године доцније преименована у Катарина Јовановић. По оцени компетентних стручњака, из библиографског одељења Народне библиотеке Србије она је била пета библиотека српске дијаспоре. По сређености библиотечког фонда и насловима из двадесетог века, посебно оним насталим у емиграцији или из пера странаца а о нама, предњачила је... Бројала је тридесетак хиљада наслова. Имала је два првокласна каталога 1978. године. Била је културни светионик нашим сународницима у расејању, оаза аутентичне културе дијалога и ризница историјског блага о нама и о другима. Смртно је рањена крајем деведесетих, немаром и злонамерношћу, а преминула 2016. године. Делић, од неколико хиљада књига остао је сачуван под кровом Централне библиотеке у Цириху. Опмена на срамоту и немар. Ваљда ће доћи генерације, које више и боље поштују узорни труд предака. Које разумеју поуку старозаветних псалама «ако те заборавим Јерусалиме, нека ме заборави десница моја!»¹

ИЗВОРИ

АРХИВИ

ПРИВАТНА КОЛЕКЦИЈА РАДОВАНА ВРЦАЛОВИЋА

Говор Ивана Ђорђевића од 13. новембра 1993. ., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир пожутео од времена; две стране; садржи својеручни потпис Ивана Ђорђевића.

Документ 1., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

Документ 2., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

Документ 3., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји „УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ“; четири стране.

Документ 4., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; три стране.

Документ 5., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; јул 1991., три стране; садржи лого у горњем десном углу.

Документ 6., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране; садржи лого у горњем десном углу.

Документ 7., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; две стране.

¹ Псалам 136, 5 (превод Ђуро Даничић) // Псалтир. Линц, 2002. С. 194.

Документ 8., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; једна страна; садржи лого у горњем десном углу.

Документ 9., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, ћирилица; без потписа, уместо потписа стоји «УПРАВА БИБЛИОТЕКЕ»; једна страна; садржи лого у горњем десном углу.

Допис Бошњачког института од 10.05.1997., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; послат телефаксом 10.5.1997.; папир пожутео од времена; три стране; садржи лого Бошњачког института у горњем левом углу прве стране.

Концепт за рад на поновном отварању библиотеке Светлана Малић. 7.2.2001., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, бео; куцано на компјутеру, боја исписа црна, латиница; четири стране.

Уговор., Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху; папир без линија, пожутео од времена; писаћа машина, боја исписа црна, латиница; две стране; потписи Драшка Тодоровића и Јована Николића.

КЊИГЕ

Bibliotheken in Zurich / Hrsg.: Rainer Diederichs und Ella Studer. Zürich: Zentralbibliothek, 1977. 300 S.

Псалтир. Линц, 2002. 205 с.

Споменица западноевропске епархије 1969–1984. Химелстир, 1984. 208 с.

Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић Цирих-Швајцарска, КАТАЛОГ I. Цирих, 1978. 165 с.

Српска читаоница и књижница Катарина Јовановић Цирих-Швајцарска, КАТАЛОГ II. Цирих, 1978. 180 с.

ЧЛАНЦИ

Батизић Ј. Из фонда српске библиотеке Катарина Јовановић // Књижевне новине 990/991. Београд. 1999. 15. јануара

Драгићевић Стефан Н. Проф. др Лазо М. Костић четрдесет година није међу нама // Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti. 2019. Vol. XVII. № 1–2. С. 327–328.

Драгићевић Стефан Н. Катарина А. Јовановић заборављена српска «мамица» (150 година од рођења, а 65 од упокојења) // Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti. 2019. Vol. XVII. № 3–4. С. 309–310.

Марковић Ж. Српска библиотека Катарина Јовановић у Цириху // Вукова задужбина. 1997. Јун.

Стаменковић В. Слово завичаја // Европске Новости. 1998. 6. јануар.

Стаменковић В. Српски храм књиге // Европске Новости. 1997. 10. мај.

ИНТЕРВЈУИ

Драгићевић Стефан, интервју са аутором, 04.07.2023.

Тодоровић Драшко, интервју са аутором, 24.03.2023.

REFERENCES

BOOKS

Bibliotheken in Zurich / Hrsg.: Rainer Diederichs und Ella Studer. Zürich. Zentralbibliothek. 1977. 300 S.

Psalter. Linz. 2002. 205 p.

Monument of the Western European Diocese 1969–1984. Himmelstir. 1984. 208 p.

Serbian Reading Room and Library Katarina Jovanović Zurich-Switzerland, CATALOG I. Zurich. 1978. 165 p.

Serbian Reading Room and Library Katarina Jovanović Zurich-Switzerland, CATALOG II. Zurich. 1978. 180 p.

PAPERS

Batizić J. From the Collection of the Serbian Library Katarina Jovanović. *Knizhevne Novine 990/991*. Belgrade. 1999. January 15.

Dragičević Stefan N. Professor Dr. Lazo M. Kostić Is Not with Us for Forty Years. *Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti*. 2019. Vol. XVII. No 1–2, pp. 327–328.

Dragičević Stefan N. Katarina A. Jovanović, The Forgotten Serbian «Mommy» (150 years since her birth, and 65 since her death). *Hereticus: Časopis za preispitivanje prošlosti*. 2019. Vol. XVII. No 3–4, pp. 309–310.

Marković Z. Katarina Jovanović Serbian Library in Zurich. *Vukova Zaduzhbina*. 1997. January.

Stamenković V. The Letter of the Homeland. *Evropske Novosti*. 1998. January 6.

Stamenković V. Serbian Temple of Books. *Evropske Novosti*. 1997. May 10.

INTERVIEWS

Dragičević Stefan, interview with the author, 04.07.2023.

Todorović Draško, interview with the author, 24.03.2023.

Сведения об авторе:

Данило Потпарић,
Докторанд
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Danilo Potparić,
Doctoral student
University of Belgrade
Faculty of Philology

Данило Потпарич,
докторант
филологический факультет
Белградский университет

danilo.potparic@rect.bg.ac.rs